

AUTEURS

Nordregio

TU Delft

POLISH ACADEMY OF SCIENCES

DOELSTELLING

Doel van het COMPASS-project is een toonaangevend vergelijkend rapport over de evolutie in territoriaal bestuur en ruimtelijke planningssystemen in Europa tussen 2000 en 2016. Het was noodzakelijk om de kennis hieromtrent te actualiseren en het onderzoek - wegens de mogelijke synergie met het Europese sectorale beleid - uit te breiden tot een groter aantal landen.

Het COMPASS-project vergelijkt het territoriaal bestuur en het ruimtelijke planningssysteem in 32 Europese landen (de 28 EU-lidstaten en vier ESPON-partnerlanden). Bovendien geeft het de trends aan in de hervormingen tussen 2000 en 2016.

BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

Met betrekking tot territoriaal bestuur en ruimtelijke planningssystemen

- × Alle landen controleren het recht op landgebruik of eigendom te ontwikkelen of te wijzigen en gebruiken daartoe een scala van instrumenten waarbij verschillende bestuurniveaus betrokken worden. Desalniettemin zijn de modaliteiten zeer uiteenlopend.
- × De voornaamste doelstellingen in de planningsinstrumenten zijn duurzame ontwikkeling, milieubescherming, burgerbetrokkenheid, goede infrastructuur en economische groei.

- × In de verdeling van bevoegdheden is decentralisatie in verreweg de meeste landen de trend.
 - Om rekening te houden met de reële stromen, worden de planningsbevoegdheden opnieuw gedefinieerd voor “functionele planningsregio’s”.
- × Het project heeft 251 soorten planningsinstrumenten vastgesteld. Ze in categorieën onderbrengen is moeilijk, want ze hebben over het algemeen meerdere functies.
 - Aan de nationale instrumenten is tussen 2000 en 2016 vrijwel niets veranderd.
 - De subnationale instrumenten worden gekenmerkt door zeer verschillende richtingen van verandering (voornamelijk verandering van de bevoegdheden).
 - Op lokaal niveau zijn de instrumenten gewijzigd of zijn er nieuwe ingevoerd. De wijzigingen beogen vooral een vereenvoudiging en/of rationalisering van de procedures, een aanpassing aan de digitale technologie en een verhoogde burgerparticipatie.
- × Het komt erop neer dat de planningsystemen evolueren om de zwakke punten te kunnen verhelpen en om de hedendaagse problemen beter aan te kunnen pakken. Deze evolutie valt vooral op door vernieuwing van de instrumenten en procedures.

Met betrekking tot de praktijken op het gebied van territoriaal bestuur en ruimtelijke ordening

- × Het beleid, de voorstellen en de wettelijke voorschriften die worden uiteengezet in de ruimtelijke ordeningsinstrumenten hebben rechtstreeks of onrechtstreeks invloed op het begeleiden en controleren van de ruimtelijke ontwikkeling. In landen die moeilijkere bestuursomstandigheden hebben en/of sinds de financiële crisis in 2007 kampen met moeilijkheden, is de invloed van planning echter afgenomen en heeft ze, in bepaalde gevallen, zelfs weinig of geen invloed op de ruimtelijke-ontwikkelingsmodellen.
- × De ruimtelijke ordening is op nationaal en lokaal niveau (maar niet op subnationaal niveau) goed geïntegreerd in het transport-, milieu-, cultureel erfgoed-, toerisme- en energiebeleid, maar minder goed in het onderwijs-, gezondheids-, retail- en afvalbeleid.
- × De planningspraktijken evolueren naar een grotere integratie van het sectorale beleid, meer transparantie en meer burgerparticipatie. De nieuwe instrumenten kunnen ook beter reageren op de veranderende context.

Met betrekking tot de Europeanisatie

- × De EU heeft tussen 2000 en 2016 een belangrijke impact gehad op het territoriaal bestuur en de ruimtelijke-ordeningsystemen, vooral dan bij nieuwe leden. De milieu- en energiewetgeving en het Cohesiebeleid van de EU (met aanzienlijke financiering) hebben de grootste invloed.
- × Er zijn maar weinig voorbeelden van bottom-up invloeden van het nationaal territoriaal bestuur en ruimtelijke ordening op het debat op Europees niveau.

ALGEMENE AANBEVELINGEN

De verscheidenheid aan Europese contexten betekent dat er niet zoiets bestaat als één oplossing voor territoriaal bestuur en ruimtelijke planningsystemen. Het project doet wel vijf aanbevelingen:

- × De trend naar strategischere benaderingen moet worden versterkt, opdat planningsystemen efficiënter in het sectorale beleid op EU-niveau kunnen worden opgenomen. Als de ruimtelijke ordening te veel nadruk legt op een regulerende rol, bestaat er een reëel risico dat het wordt beperkt tot het toekennen van ontwikkelingsrechten.
- × Gezien de verscheidenheid aan beleidssectoren waarmee rekening moet worden gehouden en de invloed van het sectorale ruimtelijke-ordeningsbeleid, moeten inspanningen om strategieën uit te werken en om het beleid op te nemen in de ruimtelijke ordening worden geconcentreerd op beleidssectoren met een sterke invloed op territoriale ontwikkeling, zoals milieu, energie en transport.

- × Met het oog op een betere interconnectie, moet ruimtelijke ordening meer over de administratieve grenzen heen werken, met name door territoriale samenwerking of door soepele of flexibele functionele gebieden.
- × Ruimtelijke ordening en territoriale samenwerking moeten meer gebruik maken van het Cohesiebeleid (waaronder de ESI-fondsen) als specifiek instrument om de territoriale ontwikkelingsdoelstellingen te verwezenlijken en de investeringen doeltreffender te maken.
- × De EU moet de Territoriale Agenda nieuw leven inblazen door het te koppelen aan het potentieel van de ruimtelijke ordening en aan de specifieke uitdagingen van territoriale ontwikkeling.

CONCLUSIES VOOR BELGIË

- × Net als in Duitsland, Italië, het Verenigd Koninkrijk, Portugal en Roemenië, maken in België twee niveaus deel uit van het subnationale niveau.
- × Uit de beoordelingen blijkt dat aan de instrumenten voor territoriaal bestuur en ruimtelijke ordening in België (net zoals in Luxemburg, Zwitserland, Italië, Duitsland en Litouwen) tussen 2000 en 2016 niet veel is veranderd.
- × In België is de mate van betrokkenheid van de actoren voor ruimtelijke ordening net als in Spanje tussen 2000 en 2016 toegenomen. Deze toename is een indirect gevolg van de Europese wetgeving.
- × Met betrekking tot Europese invloed op territoriaal bestuur en ruimtelijke ordening:
 - Het landbouwontwikkelingsbeleid heeft, in tegenstelling tot het merendeel van de Scandinavische landen en het noordwesten van Europa, een grote invloed op ruimtelijke ordening en territoriaal bestuur.
 - De Stedelijke Europese agenda heeft tastbare lokale gevolgen, dankzij de inspiratie van geïntegreerde stadsvernieuwingsplannen, partnerships tussen gemeenten en duurzame stadsstrategieën.
- × Met betrekking tot invloed van territoriaal bestuur en ruimtelijke planningssystemen op Europees niveau:
 - Tijdens het EU-voorzitterschap heeft België (en ook Duitsland en Luxemburg) veel invloed gehad bij het uitwerken van de Territoriale Agenda.
 - Het Europees Cohesiebeleid is geïnspireerd op de Belgische (en vooral Vlaamse) praktijken.

VOORSTELLEN VOOR TOEKOMSTIG ONDERZOEK

- × De lopende hervormingen op het gebied van ruimtelijke ordening en de impact die ze hebben op het Europese sectorale beleid op de voet volgen en regelmatig beoordelen, in plaats van periodiek onderzoek te verrichten.
- × Extra landen in het onderzoek opnemen (de Balkanlanden, Moldavië, Oekraïne, Wit-Rusland, Turkije, Rusland en eventueel ook de Noord-Afrikaanse landen).
- × Meer onderzoek verrichten om de planningsprestaties op het gebied van begeleiden van en reageren op de trends in territoriale ontwikkeling te beoordelen.
- × Het onderzoek naar de banden en wederzijdse invloed tussen het Cohesiebeleid en ruimtelijke ordening versterken.
- × Meer projecten uit de grond stampen die lokale en gewestelijke actoren in staat stellen om hun strategische positie te bepalen en te ontwikkelen in een ruimere territoriale context.
- × De nodige begrippen en termen verklaren door een meertalig geannoteerd glossarium op te stellen om de internationale en interculturele uitwisselingen te vergemakkelijken.